

EESTI ENERGIAJULGEOLEKU TAGAMINE KUI MEREVÄE ÜKS PÕHIÜLESANDEID

Urmo Urbus

1. Sissejuhatus

Artiklis¹ on vaatluse all Eesti mereväe seos Eesti vetes paiknevate mere-ressurssidega. Analüüsi keskmes on Eesti mereväe tegevus energiajulgeoleku tagamisel, käsitlust leiab energiajulgeoleku tagamine kui mereväe üks olulisimaid ülesandeid. Kirjutise eesmärk ei ole luua põhjalikku tegevuskava, vaid esitleda mereväe eriomas väärtust Eesti strateegilises tegevuses.

Siinses kirjatöös ei käsitleta spetsiifilisi meresõjalisi platvorme, ühtlasi ei ole vaatluse keskmes liitlaste meresõjalised võimed. Artikli esimeses osas leiavad kajastust viimase viieteist aasta jooksul ilmnunud muutused, mis on seotud ressurssidega ning mõnel määral ka geograafilised. Sellele järgnevas osas antakse lühiülevaade praegusest energiaolukorrast ning seostatakse see Eesti mereväega. Kirjutise viimases osas tehakse ettepanek, kuidas tõlgendada seda seost meresõja võtmes.

2. Eesti mereala väärtused

Eesti mereala ei hõlma Eesti riigile elutähtsaid loodusvarasid. Ei saa väita, et kalavarud ei oleks tähtis vara, kuid tähtsuse määrab see, et kala kui ressurss ei ole Eesti olulisim ekspordiartikkel². Eesti vetes ei leidu maagaasi- ega naftavarasid. Siin asub küll teatavas koguses maavarasid, kuid need varad on põhiliselt uurimisobjektid ega kujuta endast märkimisväärset väärtust Eesti majandusele.³ Ajalooliselt on olnud olulise väärtusega laeva- ja kaubateed.

---

¹ Artikkel tugineb autori esseele, mis pälvis Kaitseväge Akadeemia korraldatud esseevõistlusel „Eesti merekaitse tulevik“ III preemia.

² **Central Intelligence Agency World Factbook – Estonian Economy 2020.** – Central Intelligence Agency (CIA). <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/estonia/#economy>.

³ **Kaikkonen, L.; Virtanen, E.; Kostamo, K.; Lappalainen, J.; Kotilainen, A. T.** 2019. Extensive Coverage of Marine Mineral Concretions Revealed in Shallow Shelf Sea Areas. – *Frontiers in Marine Science*, Vol. 6, Article 541, pp. 5–8.

Seda tõestab muu hulgas mitme Eesti sadamalinna kuulumine Hansa Liitu. Laevateedel on seniajani tähtis roll, seejuures on need Eestile geopoliitiliselt olulised. Viimase kahe kümnendi jooksul on lisandunud uut laadi mere-ressurss: erinevad kaablid ja ka võimalik tunnel. Siinses kirjutises keskendutakse mereressursside mõiste all eelkõige kaablitele ning nendega kaasnevatele energiajulgeoleku muutustele.

Estlink 1 ja 2 on allveekaablid Eesti ja Soome vahel. Need ühendavad Põhjamaade ja Balti riikide energiaturge, mis omakorda suurendab mõlema osalise energiasõltumatust ning selle mõjul ka energiajulgeolekut⁴.

Balticconnector on maagaasitoru, mis kulgeb tulevikus läbi Soome lahe. Selle eesmärk on ühendada Soome ja Eesti gaasi ülekandevõrgud. Sel viisil on loodud Venemaa Föderatsiooni maagaasi kasutamise kõrvale teine võimalus. Balticconnector parandab ka Soome ja Balti riikide lõimitust Euroopa Liidu ühtse turuga. Need tegurid suurendavad sarnaselt Estlinkiga nii Soome kui ka Balti riikide energiajulgeolekut⁵.

Tallinna-Helsingi tunnel on planeeritav allveetunnel, mis ühendaks need kaks linna. Tunnel ei lihtsustaks mitte ainult transporti, vaid võimaldaks luua modernse topeltpealinna. Valmimisel oleks see maailma pikim allveetunnel. Prognooside järgi võidavad tunneli loomisel majanduslikult mõlemad osalised⁶.

Nord Stream on veealune maagaasitoru Venemaa ja Saksamaa vahel. See läbib nii Soome lahte kui ka Läänemerd. Maagaasitoru paikneb enamasti rahvusvahelistes vetes⁷. Alates 2019. aasta maist ehitatakse ka Nord Stream 2 gaasitoru.

---

⁴ **Pidlisna, Y.** 2014. Opportunities and Challenges for Interconnection Investment in Europe: Case Example of Estlink HVDC Power Cable Between Estonia and Finland. – International Association for Energy Economics (IAEE), Energy Forum, 4th Quarter, pp. 39–42.

⁵ **Balticconnector: Natural Gas Pipeline between Finland and Estonia** 2014. Gasum Ltd., pp. 4–6.

⁶ **Vähäaho, I.** 2014. Underground space planning in Helsinki. – Journal of Rock Mechanics and Geotechnical Engineering, Vol. 6, Issue 5, p. 392. <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S1674775514000699> (30.12.2020).

Spiekermann, K.; Wegener, M. 2013. Regional impacts of a railway tunnel between Helsinki and Tallinn. Dortmund. http://www.spiekermann-wegener.de/pro/pdf/HttpS_SuW_Final-Report.pdf (30.12.2020).

Rahandusministeerium 2018. Taotlus riigi eriplaneeringu algatamiseks. Tallinn, 30. november.

⁷ **Goldthau, A.** 2016. Assessing Nord Stream 2: regulation, geopolitics & energy security in the EU, Central Eastern Europe & the UK. London: The European Centre for Energy and Resource Security (EUCERS), July.

3. Energiajulgeolek

Energiajulgeolek (ingl *energy security*) näitab varustatuse tagatust harva esinevate juhtumite korral. Sii kuulub ka konfliktiolukord. Energiajulgeoleku näitajateks võib pidada töökindlust (ingl *reliability*) ja varustuskindlust (ingl *security of supply*)⁸. Mida suurem on energia sisseostmise osakaal, seda väiksem on energiajulgeolek, kuna energia tarnimine on võimalik olenevalt olukorrast lõpetada või läbi lõigata. Mida rohkem energiat suudab riik enda jaoks toota, seda keerulisem on vastasel osalist konfliktiolukorras energia kaudu mõjutada. Oluline on täheldada, et Eesti suurim energia-tootja asub vahetult idapiiri ääres. Narva elektrijaamad toodavad 90% kogu Eestis toodetavast elektrist⁹. Kui konfliktiolukorras peaks vaenulik pool jaamad hõivama, tuleb kasutada strateegiliste objektide toetamiseks teisi energialahendusi.

Jõudude tasakaalu teooriast (ingl *balance of power theory*) ilmneb, et kui üks riik hakkab mingil alal hegemooniat saavutama, ühinevad teised riigid ellujäämise eesmärgil tema vastu¹⁰. Kuigi seda teooriat on käsitletud üldjuhul sõdade või relvakonfliktide tähenduses, sobib see siinkohal hästi ka energiajulgeoleku kontekstis. Kui valida alaks Kirde-Euroopa, on energiajulgeoleku tasakaalu näide võrke ühendavad kaablid, mis liidavad väikeriigid ning võimaldavad liikuda eemale Venemaa energiahegemooniast. Paar kümnendit tagasi võis Balti riike pidada energiasaareks, mis oli aheldatud Venemaa külge. Nüüdseks on olukord Euroopa Liidu ja Nordicu elektrivõrkude ühendamisega mõnevõrra paranenud. Joonisel 1¹¹ on esitatud Läänemere alal asetsevad elektriülekandekaablid. Jättes kõrvale Venemaa ning Valgevene kaablid, on Balti riikidel ühendus Soome, Rootsi ja Poolaga. Soome ja Rootsi paiknevad Nordicu ühendatud elektrivõrgus, Poola seevastu Euroopa Liidu ühendatud elektrivõrgus. Militaarses mõttes ei asu kaablid Balti riikide jaoks soodsas kohas. Balti riike Euroopa Liidu võrguga ühendav kaabel kulgeb läbi Suwałki koridori. Balti riike Nordicu võrguga ühendav Rootsi-Leedu

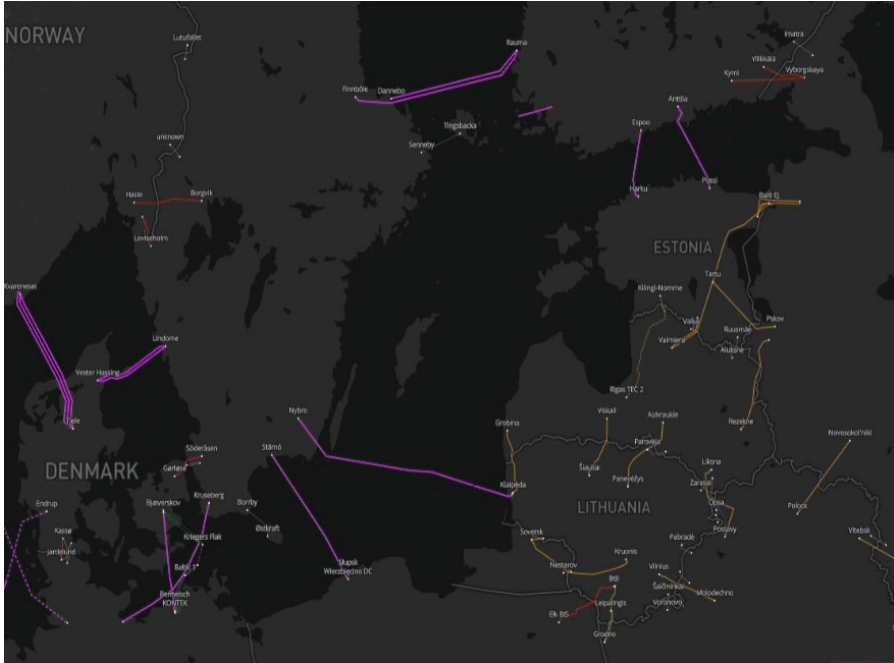
⁸ **WEC Eesti Rahvuskomitee** 2014. Energiajulgeolek. ENMAK uuendamise eeltöö. World Energy Council (WEC), pp. 4–8. <http://docplayer.net/36439101-Energiajulgeolek-enmak-uuendamise-eeltöö-wec-eesti-rahvuskomitee-wec-estonia-member-committee-of-the-world-energy-council.html> (30.12.2020).

⁹ **Eesti Energia**. <https://www.energia.ee/en/tehnoloogia/elektri-ja-sooja-tootmine> (10.12.2019).

¹⁰ **Kegley, C. W.; Blanton, S. L.** 2011. *Alliances and the Balance of Power*. – *World Politics: Trend and Transformation*, pp. 316–317.

¹¹ **ENTSO-E** 2019. *Transmission System Map*. <https://www.entsoe.eu/data/map/> (30.12.2020).

NordBalti kaabel kulgeb Balti laevastiku baasi Kaliningradi vahetus läheduses. Siinkirjutaja väitel asuvad Estlink 1 ja Estlink 2 militaarses mõttes kõige turvalisemas ning kergemini kaitstavas asukohas.

Joonis 1. ENTSO-E ülekandesüsteemi kaart, kus on kajastatud ainult riikidevahelised liinid

4. Seos energiaressursi ja mereväe vahel

Bangladeshi mereväe kommodoor Mohd Khurshed Alam on öelnud:

Erinevalt maa- ja õhuväest, mille suurus ja tulejõud peavad olema kooskõlas potentsiaalsete vastaste omadega, määrab mereväe suuruse ära nende mereliste varade ja huvide hulk, mida te peate turvama.¹²

Keskendudes fraasile *merelised varad ja huvide hulk* (ingl *marine assets*), mida siinses kirjutises on käsitletud kui mereresursi, on Eesti riigi ning mõneti ka Balti riikide kontekstis arvestatavad ressursid just kaablid ja maagaasitorud. Ei saa väita, et Eesti mereväe suurus vastaks kuidagi ressurside tähtsusele. Ühtlasi ei lange kokku praegused laevatüübid ja ressurside

¹² **Till, G.** 2012. Merevõim: teejuht 21. sajandisse. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, lk 73.

kaitse. Probleemiks on praegu ka laevastike suuresti määratlemata ülesanded. Dokumendist „Riigikaitse strateegia“ leiab järgmise lõigu:

*Eesti-vastase sõjalise rünnaku korral jätkatakse elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamist samade põhimõtete ja sama korralduse alusel nagu tavaolukorras.*¹³

See eeldaks nii maagaasi kui ka elektri olemasolu, ning veealused kaablid ja gaasitoru seda ka mingil määral võimaldavad. Nimetatud ressurs peaks jääma mereväe vastutusalasse, kuid praegu ei oleks võimalik seda kaitsta. Sellest võib teha kaks järeldust: merevägi ei suuda oma ülesannet täita või ei ole see mereväe ülesanne. Esimesel juhul saaks seda lahendada mereväe ressursi suurendamisega. Teisel juhul jääb õhku küsimus, kelle ülesanne see on ning kes muu saaks seda täita. Vastus on võrdlemisi lihtne: see ei saa olla kellegi teise ülesanne ning keegi teine ei saa seda täita.

Eesti mereväe ülesanded ja ülesehitus tuleb siduda vastavate ressursidega. Mereväe võime peaks olema välja arvestatud mereressursside kadumise kahju järgi. Kui seda kahju ei ole, siis ei ole mereväge vaja. Kui kahju on elutähtis, tuleks mereväe kaitseressursi vajalikul määral suurendada.

Selle printsiibi näiteks võib tuua muudatused Venemaa Föderatsiooni Balti laevastikus. Läänemerre on lisandunud üsna hiljuti mereressurss Nord Stream ning peagi valmib ka Nord Stream 2. Maagaasitoru annab Venemaa Föderatsioonile *de facto* teatava liikumis- ning kaitsmisõigustuse Läänemerel. Kuigi Balti laevastiku hiljutise moderniseerimise ja suurenemise¹⁴ ning Nord Streamide vahel ei saa näha põhjapanevat seost, võib oletada, et need on omavahel mingil määral seotud. Lisaks annab Nord Stream võimaluse suruda Vene maagaasist sõltuvaid Ida-Euroopa riike keerulisse olukorda. Varem läbisid maagaasitorud mitut Ida-Euroopa riiki, kuid nüüd on Venemaal võimalik tarnida maagaasi otse Kesk- ja Lääne-Euroopasse. See mõjutab tugevalt Ida-Euroopa riikide energiajulgeolekut.

Oluline on täheldada, et Nord Streami ründamine konfliktiolukorras on äärmiselt vähetõenäoline kui mitte tähtsusetu. Olukorras, kus Venemaa ründaks Balti riike ning käivituks NATO viies artikkel, oleks mõistlik eeldada, et Venemaa lõpetaks maagaasi tarne Saksamaale. Selle stsenaariumi järgi ei saa väita, et Nord Stream oleks sõjalis-strateegiline objekt, kuna selle tähtsus oleks konfliktiolukorras olematu. Sama ei kehti Balticconnectori ning Estlinkide kohta.

¹³ **Riigikaitse strateegia** 2010. – Kaitseressursside Amet. Tallinn, lk 15.

¹⁴ **Tsependa, I.** 2019. Military-Political Confrontation between the Russian Federation and the NATO Member States in the Baltic Region. – Journal of Vasył Stefanyk Precarpathian National University, Vol. 6, No. 2, p. 10.

5. Mereala valdamine ja mereala valdamise takistamine

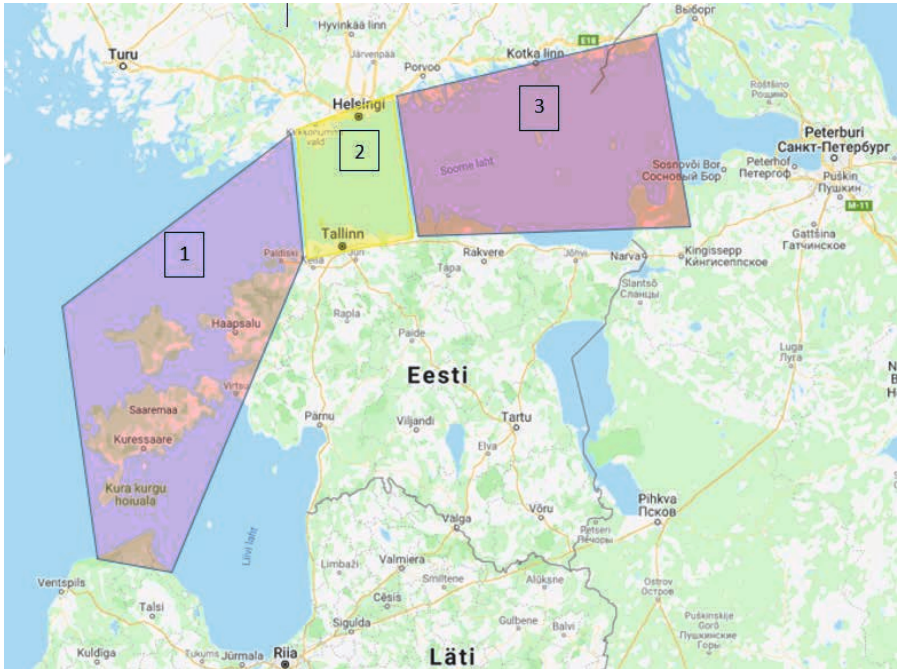
Mereala valdamine on defineeritud kui ühe osalise võimalus kasutada mereala enda eesmärkide elluviimiseks mingil ajavahemikul¹⁵. Lisades Soome lahe konteksti töökorras kaablid ning maagaasitoru, tekib nende kaitse tõttu mereala valdamise vajadus. Kuigi mereväe kaugem siht on toetada maa-jõude¹⁶, oleks mereressursside kaitse rünnaku korral strateegilise tähtsusega. Selliste mereressursside teke on meresõja mõistes võrdlemisi uus. Nende geograafilist asukohta arvestades saab mingil määral kasutada pudelikaela kontrolli (ingl *chokepoint control*) kontseptsiooni, kuna kaitstavad objektid paiknevad mereliselt kitsal alal. Eesmärk peaks olema mereressursside tõhus toimimine konfliktiolukorras ehk mereala valdamine Tallinna ja Helsingi vahelisel alal, kuna see piirkond on strateegilise tähtsusega.

Kuigi keskenduda tuleks ka merekommunikatsioonide kaitsele (ingl *sea lines of communication*), on väikeriigina keeruline ja ressursimahukas hoida kõiki mereühendusliine oma vahenditega. Põhipingutus võiks olla suunatud kindlale merealale. Kui selleks on Eesti territoriaalveed või majandusvöönd, siis on ilmselgelt tegu merealaga, mille valdamiseks ei ole ressursse. Kui selleks merealaks arvestada Tallinna-Helsingi vaheline ala ning seal asuvad mereressursid, siis on tõhus kaitsevõime märgatavalt realistlikum.

Oluline on silmas pidada, et modernses meresõjalises mõistes ei ole ots-tarbekas koondada kõiki jõude ühte punkti, kuna see muudab need haavatavaks. Ühtlasi ei tähenda kindla mereala kaitse tingimata maaväelist ringkaitset selle ala või objekti ümber. Praktilisem oleks jagada mereala kolmeks (vt joonis 2). Tallinna-Helsingi mereala eesmärk oleks mereala valdamine ning ressursi kaitsmine, selle ala tarvis peaks olema mõeldud suurim ressurss. Selleks kaitseressursiks võivad olla konventsionaalsed meresõja vahendid, sealhulgas üksused, kes on võimelised mõjutama vastast maa kaudu, ning üksused, kes võimaldavad pidada allveesõda. Tallinna-Helsingi alast idasse või läände jäävatel merealadel tuleks rakendada väikesõja elemente (sh miinisõda), et takistada vastase võimet mõjutada Tallinna-Helsingi ala. See tähendab, et nendel aladel tuleb takistada mereala valdamist. Mereväe põhiülesanne oleks energia jätkuv kättesaadavus sõjapidamise eesmärgil ehk Estlinki kaablite ja Balticconnector'i kaitse.

¹⁵ Till, G. 2004. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*. London: Frank Cass Publishers, p. 155.

¹⁶ Corbett, J. 1911. *Some Principles of Maritime Strategy*. London: Longmans, Green, and Co., p. 16.

Joonis 2. Autori käsitus Eesti meresõja aladest

Ala 1: kaitse väikesõja põhimõttel, et kehtestada mereala valdamise takistamine

Ala 2: pudelikaela kontroll mereala valdamise eesmärgil

Ala 3: kaitse väikesõja põhimõttel, et kehtestada mereala valdamise takistamine

6. Kokkuvõte

Jätkusutlik sõjapidamine nõuab märkimisväärseid ressursse, millest üks olulisimaid on energia – olgu see saadud kas elektrist või maagaasist. Kirde-Euroopa alal on tekkinud olukord, kus peamine energiatootja on Venemaa Föderatsioon, kelle suhted Balti riikidega on praegu leiged. See on loonud jõudude tasakaalustumise olukorra, kus Venemaa Föderatsiooni ümbritsevad riigid üritavad eralduda Venemaa energiavõrgust ning ühendada enda omi. Oletades, et konfliktiolukorras oleks agressor Venemaa Föderatsioon, on mõistlik eeldada, et üks peamisi sihtmärke Eesti Vabariigi alal oleks Narva jõujaamad. See omakorda lõikaks ülejäänud Eesti territooriumi suures osas ära nii elektrist kui ka maagaasist. Teine võimalus oleks kasutada veealuseid ressursse, eeskätt Balticconnectorit ja Estlinki kaableid. Nende mereressursside kaitse peaks olema eespool nimetatud põhjustel Eesti mereväe prioriteet.

Energiajulgeolek ja Eesti merevägi on omavahel tihedalt põimitud. Sama võib väita Venemaa Föderatsiooni ja Nord Streami kohta. Siinkirjutaja väitel on Eesti olulisim mereressurss Tallinna-Helsingi vahelisel alal asuvad kaablid ja torud. Selle tõttu tuleks nimetatud mereala seada prioriteediks ning kehtestada seal sõja korral mereala valdamine. Seejuures toimiksid ümbritsevad alad mereala valdamise hoidmise vahendina.

Kirjandus

- Balticconnector: Natural Gas Pipeline between Finland and Estonia** 2014. Gasum Ltd.
- Central Intelligence Agency World Factbook: Estonian Economy** 2020. – Central Intelligence Agency (CIA).
<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/estonia/#economy>.
- Corbett, J.** 1911. *Some Principles of Maritime Strategy*. London: Longmans, Green, and Co.
- Eesti Energia.**
<https://www.energia.ee/en/tehnoloogia/elektri-ja-sooja-tootmine> (10.12.2019).
- ENTSO-E** 2019. *Transmission System Map*.
<https://www.entsoe.eu/data/map/> (30.12.2020).
- Goldthau, A.** 2016. *Assessing Nord Stream 2: regulation, geopolitics & energy security in the EU, Central Eastern Europe & the UK*. London: The European Centre for Energy and Resource Security (EUCERS), July.
- Kaikkonen, L.; Virtanen, E.; Kostamo, K.; Lappalainen, J.; Kotilainen, A. T.** 2019. *Extensive Coverage of Marine Mineral Concretions Revealed in Shallow Shelf Sea Areas*. – *Frontiers in Marine Science*, Vol. 6, Article 541.
- Kegley, C. W.; Blanton, S. L.** 2011. *Alliances and the Balance of Power*. – *World Politics: Trend and Transformation*.
- Pidlisna, Y.** 2014. *Opportunities and Challenges for Interconnection Investment in Europe: Case Example of Estlink HVDC Power Cable Between Estonia and Finland*. – *International Association for Energy Economics (IAEE), Energy Forum*, 4th Quarter, pp. 39–42.
- Rahandusministeerium** 2018. *Taotlus riigi eriplaneeringu algatamiseks*. Tallinn, 30. november.
- Riigikaitse strateegia** 2010. – *Kaitseressursside Amet*. Tallinn.
- Spiekermann, K.; Wegener, M.** 2013. *Regional impacts of a railway tunnel between Helsinki and Tallinn*. Dortmund.
http://www.spiekermann-wegener.de/pro/pdf/HttpS_SuW_FinalReport.pdf (30.12.2020).
- Till, G.** 2004. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*. London: Frank Cass Publishers.
- Till, G.** 2012. *Merevõim: teejuht* 21. sajandisse. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.

- Tsependa, I.** 2019. Military-Political Confrontation between the Russian Federation and the NATO Member States in the Baltic Region. – Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Vol. 6, No. 2, pp. 9–16.
- Vähäaho, I.** 2014. Underground space planning in Helsinki. – Journal of Rock Mechanics and Geotechnical Engineering, Vol. 6, Issue 5, pp. 387–398.
<https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S1674775514000699> (30.12.2020).
- WEC Eesti Rahvuskomitee** 2014. Energiajulgeolek. ENMAK uuendamise eeltöö. World Energy Council (WEC).
<http://docplayer.net/36439101-Energiajulgeolek-enmak-uuendamise-eeltoo-wec-eesti-rahvuskomitee-wec-estonia-member-committee-of-the-world-energy-council.html> (30.12.2020).

Nooremleitnant **URMO URBUS**

Eesti mereväe laevastiku operatsioonistaabi nooremstaabiohvitser